

PRESENTACIÓ

Victor Serge, escriptor rus en llengua francesa nascut a l'exili —el seu veritable nom era Víktor Kibàltxitx—, és un dels intel·lectuals i revolucionaris que, en la primera meitat del segle XX, van tenir l'estrany privilegi d'haver passat per les presons de les democràcies liberals i de l'estalinisme. Amb una joventut lligada a la militància anarquista, a Brussel·les, París i Barcelona, on col·laborà amb la CNT, en esclatar la Revolució d'Octubre s'afegí a les files bolxevics, com d'altres llibertaris que veien en el partit de Lenin la força més eficaç per dur endavant la revolució obrera. Com d'altres anarquistes, Serge es va decebre progressivament davant els excessos del terror i la contracció de la democràcia revolucionària. Féu costat a Trotski en la lluita fracassada contra l'ascens de Stalin, cosa que li valgué l'expulsió del partit i l'empresonament. Només una campanya internacional promoguda per escriptors i intel·lectuals europeus —Serge era un autor relacionat amb els cercles literaris francesos— aconseguí el seu alliberament i l'eixida de la URSS en 1936, tot just abans de l'esclat de la Guerra Civil espanyola. Instal·lat a França, intervingué en els debats sobre la situació espanyola i catalana donant suport al POUM, davant els atacs dels estalinistes. La invasió nazi de França el va forçar a un nou exili, aquest definitiu, a Mèxic, on va arribar en 1940, uns mesos després que Ramon Mercader li obrís el crani a Trotski amb un piolet a la casa d'aquest a Coyocoán. Serge va fer una evocació plena d'admiració del vell revolucionari, el més gran després de Lenin, com deia. Però ja feia temps que s'havien distanciat. Victor Serge mantenia la fe en el socialisme i defensava el caràcter espontani i alliberador de la Revolució d'Octubre. Però alhora reclamava respecte per l'ésser humà, el que ara en diríem els drets humans, com a garantia contra la deriva totalitària de l'estalinisme i d'altres règims semblants.

En novembre de 1947, poc abans de morir, va publicar en *La Révolution Proletarienne*, una revista de l'esquerra obrerista oposada a Stalin, l'article «Trenta anys després de la Revolució russa», considerat una mena de testament polític. En un moment inicial de la Guerra Freda, quan la hipòtesi d'una nova conflagració mundial era una amenaça real, Serge feia balanç de l'experiència soviètica amb una condemna radical del règim implantat per Stalin des del concepte de «totalitarisme», que ell mateix va ajudar a difondre. Podem discrepar, des de la distància, de

l'assimilació que Serge fa de la societat i del règim polític de l'Alemanya nazi i de la URSS. El pacte de Hitler i Stalin el veia com un resultat natural de la identitat totalitària del nazisme i de l'estalinisme, sense cap referència als intents de la diplomàcia soviètica per cercar aliances amb les democràcies occidentals contra Hitler, ni al que va significar, finalment, el pacte de Múnic. Segurament, tampoc no podia demanar-se més objectivitat a un antic bolxevic que havia sobreviscut a la repressió estalinista de miracle i que continuava sent assetjat pels agents de Moscou. El que resulta més remarcable és que aquesta experiència traumàtica, que va llançar molts antics revolucionaris en braços de l'anticomunisme més reaccionari, no va entebolir la mirada de Serge. Es mostra ferm en la defensa de la Revolució i de Lenin, tot i les crítiques que hi fa, sempre tractant de valorar els fets històrics viscuts, no de manera abstracta, sinó lligant-los amb les condicions reals del moment. Setanta anys després de la seua publicació, aquesta evocació no sols certifica la talla moral de Victor Serge, sinó que mostra sovint una major agudesa analítica que molts papers acadèmics obsessionats a negar la dimensió popular i emancipadora que, en algun moment, tingué la Revolució russa.

Pau Viciano

TRENTA ANYS DESPRÉS DE LA REVOLUCIÓ RUSSA

Els anys 1938-1939 marquen un nou tombant decisiu. Mercè a les «depuracions» implacables, s'acompleix tant la transformació de les institucions, com la dels hàbits i dels quadres de l'Estat encara dit soviètic, encara que ja no ho siga de cap manera. En resulta un sistema perfectament totalitari, ja que els dirigents són els amos absoluts de la vida social, econòmica, política, espiritual del país, mentre que l'individu i les masses no gaudeixen en realitat de cap dret. La condició material dels vuit novens de la població s'ha estabilitzat en un nivell molt baix. El conflicte obert amb la pagesia es prolonga sota formes atenuades. Hom se n'adona que a poc a poc ha triomfat una veritable contrarevolució. La URSS, intervenint llavors en la guerra civil d'Espanya tracta de controlar el govern de la República espanyola i s'oposa pels pitjors mitjans —corrupció, xantatge, repressió, assassinat— al moviment obrer que s'inspira en els ideals d'antany; en consumir-se la derrota de la República espanyola, no sense que Stalin hi tinga una gran part de responsabilitat, la URSS pacta de seguida, primer en secret, amb el Tercer Reich. En el moment més agut de la crisi europea, hom veu de sobte que les dues potències, la feixista i l'antifeixista, la bolxevic i l'antibolxevic, es trauen les màscares i s'uneixen per a la repartició de Polònia. La URSS, amb el consentiment de l'Alemanya nazi, estén la seua hegemonia sobres els països bàltics, que es van separar de Rússia durant les lluites de 1917-1919. Aquest gir de la política internacional només s'explica, pel costat rus, pels interessos d'una casta dirigent àvida i inquieta, reduïda a una capitulació moral davant el Tercer Reich, del qual tem sobretot la seua superioritat tècnica. Les semblances internes entre les dues dictadures l'han facilitat enormement.¹

I

Quin camí tan espantós hem fet en aquests trenta anys! L'esdeveniment més carregat d'esperança, el més grandios del nostre temps, sembla haver-se girat completament contra nosaltres. Dels entusiasmes inoblidables de 1917, què ens en resta?

¹ Aquest paràgraf inicial no apareix en l'article publicat originalment en la revista *La Révolution Proletarienne*, 309 (novembre de 1947), pp. 25-31, però sí en el l'edició de «Trente ans après la Révolution russe» que va servir d'epíleg a *L'An I de la Révolution russe*, París, Maspéro, 1971. Aquesta traducció catalana pren com a base l'article original de 1947. (N. del t.)

Molts homes de la meua generació, que foren comunistes de primera hora, ja no alimenten vers la Revolució russa més que sentiments de rancor. Dels participants i testimonis, quasi no en sobreviu cap. El Partit de Lenin i de Trotski ha estat afusellat. Els documents han estat destruïts, amagats o falsificats. Sobreviuen només en un nombre bastant gran els emigrats que sempre foren adversaris de la revolució. Escriuen llibres, ensenyen, tenen el suport del conservadorisme, encara poderós, que no sabia, en la nostra època de trasbalsament mundial, ni cedir ni donar prova d'objectivitat... Una pobra lògica: assenyalant-nos amb el dit el negre espectacle de la URSS, afirma la fallida del bolxevisme, i doncs, la del marxisme, i doncs, la del socialisme... Escamoteig fàcil en aparença dels problemes que s'han apoderat del món i que no el deixaran tan aviat. Us oblideu de les altres fallides? Què ha fet el cristianisme durant les catàstrofes socials? Què ha esdevingut el liberalisme? Què ha produït el conservadorisme il·lustrat o reaccionari? No ha engendrat pas Mussolini, Hitler, Salazar i Franco? Si es tractava de sospesar honestament les fallides ideològiques, tindríem feina per a molt de temps. I res no s'ha acabat... Tot esdeveniment és alhora definitiu i transitori. Es prolonga en el temps sota aspectes sovint imprevisibles. Abans d'esbossar un judici sobre la Revolució russa, recordem els canvis de cara i de perspectives de la Revolució francesa. L'entusiasme de Kant en saber la presa de la Bastilla... El Terror, Termidor, el Directori, Napoleó. Entre 1789 i 1802, la república llibertària, igualitària i fraternal va semblar que es negava completament. Les conquestes napoleòniques, creadores d'un ordre nou, excepte el nom, si s'examina el mapa, colpeixen per les seues semblances amb les de Hitler. L'emperador esdevingué l'Ogre. El món civilitzat es va aliar contra ell, la Santa Aliança pretengué restablir i estabilitzar a tot Europa l'Antic Règim... Tanmateix, hom veu que la Revolució francesa, per l'adveniment de la burgesia, de l'esperit científic i de la indústria, va fecundar el segle XIX. Però trenta anys després, en 1819, en el temps de Lluís XVIII i del tsar Alexandre I, no apareixia com el més gravós dels fracassos històrics? Quants caps tallats, quantes guerres, per arribar a una dolenta restauració monàrquica!

II

És natural que la falsificació de la història estiga avui a l'ordre del dia. Entre les ciències inexactes, la història és la que danya més interessos materials i psicològics. Les llegendes, els errors, les interpretacions tendencioses pul·lulen al voltant de la Revolució russa, encara que siga fàcil informar-se sobre els fets... Però, evidentment, és més còmode d'escriure i de parlar sense informar-se. S'afirma sovint que «el cop

de força bolxevic d'octubre-novembre de 1917 capgirà una democràcia naixent...». Res no és més fals. La república encara no s'havia proclamat a Rússia, no existia seriosament cap institució democràtica fora dels sòviets o consells d'obrers, de pagesos i de soldats... El govern provisional, presidit per Kérenski, s'havia negat a dur a terme la reforma agrària, s'havia negat a obrir les negociacions de pau, reclamada per la voluntat popular, s'havia negat a prendre mesures efectives contra la reacció. Vivia transitòriament entre dos vastos complots permanents: el dels generals i el de les masses revolucionàries. Res no permetia de preveure l'establiment pacífic d'una democràcia socialitzant, l'única que hauria estat hipotèticament viable. A partir de setembre de 1917, l'alternativa és la dictadura dels generals reaccionaris o la dictadura dels sòviets. Dos historiadors oposats estan plenament d'acord en això: Trotski i l'home d'Estat liberal de dreta, Miliukov. La revolució soviètica o bolxevic fou el resultat de la incapacitat de la revolució democràtica, moderada, inestable i inoperant que la burgesia liberal i els partits socialistes contemporitzadors dirigien després de la caiguda de l'autocràcia. S'afirma encara que la insurrecció del 7 de novembre (25 d'octubre, segons el calendari antic) de 1917 va ser obra d'una minoria de conspiradors, el Partit Bolxevic. Res de més oposat als veritables fets. El 1917 fou un any d'acció de masses sorprenent per la multiplicitat, la varietat, la potència, la perseverança de les iniciatives populars, l'empenta de les quals va fer pujar el bolxevisme. Les revoltes agràries es van estendre a tot Rússia. La insubordinació anihilava la vella disciplina en els exèrcits. Kronstadt i la flota del Bàltic havien refusat categòricament l'obediència al govern provisional i només la intervenció de Trotski dirigint-se al sòviet de la base naval va evitar un conflicte armat. El sòviet de Taixkent, al Turkestan, havia pres el poder pel seu propi compte... Kérenski amenaçava el sòviet de Kaluga amb l'artilleria... En el Volga, un exèrcit de 40.000 homes refusava l'obediència. En els ravals de Petrograd i de Moscou, es formaven guàrdies roges obreres. La guarnició de Petrograd es posava a les ordres del sòviet. En els sòviets, la majoria passava pacíficament i sense frau dels socialistes moderats als bolxevics, sorpresos ells mateixos d'altra banda d'aquest canvi. Els socialistes moderats es giraven vers Kérenski. Aquest només podia comptar amb els militars, que havien esdevingut del tot impopulars. És per això que la insurrecció triomfà a Petrograd quasi sense vessament de sang, amb entusiasme. Convé rellegir sobre aquesta qüestió les bones pàgines de John Reed i de Jacques Sadoul, testimonis oculars. El complot bolxevic va ser literalment conduït per una colossal onada ascendent. Convé recordar que l'imperi s'havia ensorrat en febrer-març de 1917 sota l'embranchida del poble desarmat dels ravals de Petrograd. La confraternització espontània de la guarnició amb les manifestacions obreres decidí la sort de l'autocràcia. Més tard es

van cercar els desconeguts que havien pres la iniciativa d'aquesta confraternització; se'n van reconèixer molts, la majoria d'ells va restar en l'anonimat... Els dirigents i els militants més qualificats de tots els partits revolucionaris en aquest moment estaven a l'estranger o a la presó. Els petits grups existents a Petrograd foren tan sorpresos i sobrepassats pels esdeveniments que els bolxevics consideraren la publicació d'una crida a la represa del treball en les fàbriques! Quatre mesos més tard, l'experiència del govern de coalició dels socialistes moderats i de la burgesia liberal suscitava ja una còlera tan profunda que, a l'inici del mes de juliol, la guarnició i els ravals van organitzar, ells mateixos, una vasta manifestació armada sota la consigna del poder per als sòviets. Els bolxevics desaprovaren aquesta iniciativa presa per desconeguts, s'uniren a contracor al moviment per conduir-lo a una liquidació dolorosa i perillosa. Consideraven, probablement amb raó, que el país no seguiria la capital. Van esdevenir, naturalment, els bocs emissaris. La persecució i la calúmnia («agents d'Alemanya») caigueren sobre ells. A partir d'aquest moment, van saber que si no es posaven al capdavant del moviment de masses, esdevindrien impopulars i els generals acomplirien el seu cop de força. El general Kornílov es llançà a l'aventura en setembre de 1917, amb la complicitat manifesta d'una part del govern de Kérenski. Lenin i Zinóviev s'amaguen, Trotski és a la presó, els bolxevics són assetjats. Les tropes de Kornílov es disgreguen elles mateixes al contacte amb els ferroviaris i els agitadors obrers. Els funcionaris de l'autocràcia van veure vindre molt bé la revolució; no van saber impedir-la. Els partits revolucionaris l'esperaven; no van saber, no van poder provocar-la. En desencadenar-se l'esdeveniment, a la gent no els restava més que participar-hi amb més o menys clarividència i voluntat...

III

Els bolxevics assumiren el poder perquè, en la selecció natural que es va fer entre els partits revolucionaris, es van mostrar els més aptes per a expressar de manera coherent, clarivident i voluntariosa, les aspiracions de les masses actives. Van conservar el poder, vanceren en la guerra civil perquè les masses populars finalment els van recolzar, malgrat moltes vacil·lacions i conflictes, del Bàltic al Pacífic. Aquest gran fet històric ha estat reconegut per la majoria dels enemics russos del bolxevisme. La senyora Hélène Kousslova, publicista liberal de l'emigració, escrivia encara recentment que és «incontestable que el poble no va recolzar ni el moviment dels Blancs [...] ni la lluita per l'Assemblea constituent [...]». Els Blancs representaven la contrarevolució monàrquica, els constituents, l'antibolxevisme democràtic. Així, fins a la fi de la guerra civil, en 1920-1921, la Revolució russa se'ns mostra com

un immens moviment popular al qual el Partit Bolxevic proporciona un cervell i un sistema nerviós, els dirigents i els quadres. S'afirma que els bolxevics volgueren de seguida el monopoli del poder. Una altra llegenda! Temien l'aïllament en el poder. Molts d'ells foren, al començament, partidaris d'un govern de coalició socialista. Lenin i Trotski van fer rebutjar en principi la coalició amb els partits socialistes moderats que havien conduït la revolució de març al fracàs i refusaven de reconèixer el règim dels soviets. Però el Partit Bolxevic demanà i obtingué la col·laboració del Partit Social-Revolucionari d'esquerra, partit camperol dirigit per intel·lectuals idealistes més aviat hostils al marxisme. A partir de novembre de 1917 fins al 6 de juliol de 1918, els social-revolucionaris d'esquerra van participar en el govern. Van rebutjar, com un bon terç dels bolxevics, d'admetre la pau de Brest-Litovsk i, el 6 de juliol de 1918, van lliurar a Moscou una batalla insurreccional proclamant la seua intenció de «governar sols» i de «recomençar la guerra contra l'imperialisme alemany». El seu missatge radiat d'aquell dia va ser la primera proclamació d'un govern de partit únic! Foren vençuts i els bolxevics hagueren de governar sols. A partir d'aquest moment, la seua responsabilitat es va fer més feixuga, la seua mentalitat canvia.

¿Formaven abans, després de l'escissió del Partit Obrer Social-Demòcrata Rus en majoritaris (bolxevics) i minoritaris (menxevics) un partit profundament diferent dels altres partits revolucionaris russos? Se'ls imputa de bon grat un caràcter autoritari, intolerant, amoral en la tria dels mitjans; una organització centralitzada i disciplinada que contenia en germen l'estatisme burocràtic: un caràcter dictatorial i inhumà. Autors erudits i autors ignorants citen en aquest sentit l'«amoralisme» de Lenin, el seu «jacobinisme proletari», el seu «revolucionarisme professional». Una menció de la novel·la-pamflet de Dostoievski, *Els posseïts*, i l'assagista creu haver aclarit els problemes que acaba d'enfosquir.

Tots les partits revolucionaris russos, des dels anys 1870-1880, foren, en efecte, autoritaris, fortament centralitzats i disciplinats en la clandestinitat, per la clandestinitat; tots van formar «revolucionaris professionals», és a dir, homes que només vivien per al combat; tots podien ser acusats ocasionalment d'un cert amoralisme pràctic, encara que seria just reconèixer-los a tots un idealisme ardent i desinteressat. Quasi tots estigueren imbuïts per una mentalitat jacobina, proletària o no. Tots van produir herois i fanàtics. Tots, a excepció dels menxevics, aspiraven a la dictadura, i els menxevics georgians va recórrer a procediments dictatorials. Tots els grans partits eren estatistes per la seua estructura i per la finalitat que s'assignaven.

En realitat, hi havia, més enllà de les importants divergències doctrinals, una única mentalitat revolucionària. Recordem el temperament autoritari de l'anar-

quista Bakunin i els seus procediments d'organització clandestina al si de la Primera Internacional. En la seua *Confessió*, Bakunin preconitza una dictadura il·lustrada, però sense mercè, exercida pel poble... El Partit Social-Revolucionari, imbuït d'un ideal republicà, més radical que socialista, va constituir, per a combatre l'autocràcia amb el terrorisme, un «aparell» rigorosament centralitzat, disciplinat, autoritari, que esdevingué un terreny propici per a la provocació policial. La social-democràcia russa, en conjunt, es proposava la conquesta de l'Estat. Ningú tingué a propòsit de la futura revolució russa un llenguatge més jacobí que el seu dirigent, Plekhànov. El govern de Kérenski, que tenia la seua força en els social-revolucionaris i els menxevics, va desplegar tothora un llenguatge dictatorial, purament vel·leïtós, és cert. Els mateixos anarquistes, en les regions ocupades per l'Exèrcit Negre de Nèstor Makhnò, van exercir una dictadura autèntica, acompanyada de confiscacions, requisicions, arrests i execucions. I Maknò va ser *batko*, petit pare, cap... Els social-demòcrates menxevics de dreta, com Dan i Tseretelli, desitjaven un poder fort. Tsereteli recomanà la supressió del bolxevisme abans que fos massa tard... Els menxevics d'esquerra, de la tendència de Màrtov, semblen haver estat l'únic grup polític tan profundament adherit a una concepció democràtica de la revolució que constitueix, des del punt de vista filosòfic, una afortunada excepció.

Les característiques pròpies del bolxevisme, que li conferiren una innegable superioritat sobre els partits rivals amb els quals comparteix àmpliament una mentalitat comuna són: *a)* la convicció marxista; *b)* la doctrina de l'hegemonia del proletariat en la revolució; *c)* l'internacionalisme intransigent; *d)* la unitat del pensament i de l'acció. En molts individus, la unitat del pensament i de l'acció desembocà en la fe en la seua pròpia voluntat.

El realisme marxista de 1917 ens sembla avui una mica esquemàtic. El món ha canviat, les lluites socials han esdevingut molt més complexes que no ho eren llavors. Durant la Revolució russa, aquest realisme, recolzat per sòlids coneixements econòmics i històrics, va estar a l'altura de les circumstàncies. Contenia antídots contra la fraseologia liberal, el doble joc, les dilacions interessades, l'abdicació honorable i hipòcrita. Els socialistes moderats consideraven que Rússia efectuarià una «revolució burgesa», destinada a obrir al capitalisme una era de desenvolupament; i que, des d'aleshores, el país no podia donar-se més que l'estatut polític d'una democràcia burgesa... Els bolxevics consideraven que només el proletariat podia fer la «revolució burgesa» i que, a partir d'ací, no es podia anar més enllà; que el socialisme no podia triomfar en un país tan retardat, però que corresponia a la Rússia socialitzant de donar impuls al moviment obrer europeu. Lenin no contemplava, en 1917, la nacionalització completa de la producció, sinó el control obrer;

més tard, va pensar en un règim mixt, de capitalisme i estatització; fou en juliol de 1918 que el desencadenament de la guerra civil va imposar nacionalitzacions completes, en tant que mesures urgents de defensa... La intransigència internacionalista dels bolxevics es basava en la fe en una revolució europea pròxima, més madura i més fecunda que la Revolució russa... Aquesta visió del futur no els pertanyia en exclusiva. Participava del fons comú de la ideologia socialista europea, tot i que, de fet, els grans partits no creïssen ja en la revolució. El continuador alemany de Marx, Karl Kautsky, havia estat, fins 1908, un teòric de la propera revolució socialista; Rosa Luxembourg, Franz Mehring, Karl Liebknecht professaven la mateixa convicció. La diferència entre els bolxevics i els altres socialistes sembla haver estat de naturalesa psicològica i deguda a la formació particular de la intel·ligència revolucionària i del proletariat russos. No hi havia lloc en l'Imperi dels tsars ni per a l'oportunisme parlamentari ni per als compromisos quotidians; una realitat social simple i brutal engendrava una fe activa i sincera... En aquest sentit, els bolxevics foren més russos, i més a l'uníson de les masses russes, que els social-revolucionaris i els menxevics, els quadres dels quals estaven molt penetrats per una mentalitat occidental, evolucionista, democràtica segons les tradicions dels països capitalistes avançats.

IV

Obrim el difícil capítol dels errors i de les mancances. No sense lamentar que, en un estudi tan breu, no ens siga possible de considerar els errors, les mancances i els crims de les potències i dels partits que van combatre la Revolució soviètica-bolxevic. Sense aquest context decisiu, hem d'accontentar-nos amb una visió unilateral. Jo escrivia, en 1939, en el meu *Retrat de Stalin*, publicat a París (Grasset): «[...] l'error més incompreensible —perquè va ser deliberat— que els socialistes (els bolxevics), tan penetrats de coneixements històrics, van cometre fou crear la Comissió Extraordinària de Repressió de la Contrarevolució, l'Especulació, l'Espionatge i la Deserció, esdevinguda per abreviació la Txeca, que jutjava els acusats i els mers sospitosos sense escoltar-los ni veure'ls, sense concedir-los, doncs, cap possibilitat de defensa [...], ordenava les detencions en secret i procedia de la mateixa manera en les execucions. Què era si no una Inquisició? L'estat de setge no es dóna sense rigor, una aspra guerra civil no es fa sense mesures extraordinàries, sens dubte; ¿però corresponia a socialistes d'oblidar que la publicitat dels processos és l'única garantia veritable contra l'arbitrarietat i la corrupció i de retrocedir així més enllà dels procediments expeditius de Fouquier-Tinville? L'error i la falta són patents, les conseqüències n'han

estat espantoses, perquè la GPU, és a dir, la Txeca, amplificada sota un nom nou, ha acabat per exterminar la generació revolucionària bolxevic sencera [...].»

Només resta assenyalar en favor del Comité Central de Lenin algunes circumstàncies atenuants serioses als ulls del sociòleg. La jove república vivia sota perills mortals. La seua indulgència vers generals com Krasnov i Kornílov li hauria de costar devessalls de sang. L'antic règim havia usat moltes vegades el terror. La iniciativa del terror havia estat presa pels Blancs, des de novembre de 1917, amb la massacre dels obrers de l'arsenal del Kremlin; i represa pels reaccionaris finlandesos en els primers mesos de 1918, a la més gran escala, abans que el «terror roig» es proclamàs a Rússia. Les guerres socials del segle XIX, des de les jornades de juny de 1848 a París i la Comuna de París en 1871, s'havien caracteritzat per l'extermini en massa dels proletaris vençuts. Els revolucionaris russos sabien el que els esperava en cas de derrota. Tanmateix, la Txeca va ser benigna al seu començament, fins a l'estiu de 1918. I quan el «terror roig» es va proclamar, després dels aixecaments contrarevolucionaris, després dels assassinats dels bolxevics Volodarski i Uritski, després dels dos atemptats contra Lenin, la Txeca es posà a afusellar ostatics, sospitosos i enemics, tractava encara de contenir, de canalitzar, de controlar la fúria popular. Dzerzhinski temia els excessos de les Txèques locals; l'estadística dels txequistes mateixos afusellats seria, en aquest aspecte, edificant. Rellegint darrerament un petit llibre deplorablement traduït al francès, les *Memòries d'un comissari del poble*, del social-revolucionari d'esquerra Steinberg, hi vaig trobar aquests dos episodis significatius. En haver-se disparat dos trets a Lenin a la fi de 1917, una delegació obrera vingué a dir a Vladímir Íltx que si la contrarevolució feia vessar una gota de la seua sang, el proletariat de Petrograd el venjaria per centuplicat... Steinberg, que col·laborava llavors amb Lenin, assenyala el torbament d'aquest. L'afer no va ser difós, justament a fi d'evitar conseqüències tràgiques. Sé, d'altra banda, que els dos social-revolucionaris que havien disparat foren arrestats, perdonats, i més tard s'adheriren al partit bolxevic... Dos exministres liberals, Xingariov i Kokoixkin, estaven malalts en la presó; es va ordenar el seu trasllat a l'hospital. Foren assassinats al llit. Lenin, informat d'aquest crim, es va trasbalsar. El govern començà una investigació i descobrí que els autors del crim eren mariners revolucionaris, recolzats i protegits pel conjunt dels seus camarades. Desaprovant la «mansuetud» dels homes en el poder, els mariners l'havien suplida amb una iniciativa terrorista. De fet, les tripulacions de la flota refusaren de lliurar els culpables. Els comissaris del poble hagueren de «deixar córrer» l'afer. ¿Podien, en el moment que l'abnegació dels mariners era cada dia necessària per a la salvació de la revolució, obrir un conflicte amb el terrorisme espontani?

En 1920, la pena de mort va ser abolida a Rússia. Es creia que la guerra civil estava a prop d'acabar. Jo tenia la sensació que tothom en el partit desitjava una normalització del règim, la fi de l'estat de setge, un retorn a la democràcia soviètica, la limitació dels poders de la Txeca si no la seua supressió... Tot això era possible, i vol dir que la salvació de la revolució era possible. El país, esgotat, volia començar la reconstrucció. Les seues reserves d'entusiasme i de fe romanien grans. L'estiu de 1920 marca una data fatídica. Els cal molta mala fe als historiadors per a no donar-ne compte mai. Tot Rússia vivia amb una esperança de pacificació en el moment que Pilsudski llançà els exèrcits polonesos sobre Ucraïna. Aquesta agressió, clarament inspirada per un propòsit de conquesta, va coincidir amb el reconeixement atorgat per França i Anglaterra al general baró Wrangel, que ocupava Crimea. L'enduriment de la revolució va ser immediat. Derrotada Polònia, el Comité Central pensà de provocar-hi una revolució soviètica. El fracàs de l'Exèrcit Roig davant Varsòvia va frustrar el propòsit de Lenin, però el pitjor va ser que a l'endemà d'aquesta guerra penosa, en un país dessagnat i encara empobrit, ja no va ser qüestió ni d'abolir la pena de mort ni de començar la reconstrucció sobre les bases d'una democràcia soviètica... La misèria i el perill paralyzaven l'Estat-partit en el règim econòmic, intolerable per a la població i inviable en si, que s'ha anomenat «comunisme de guerra».

A l'inici de 1921, l'aixecament dels mariners de Kronstadt fou precisament una protesta contra aquest règim econòmic i la dictadura del partit. Qualsevol que fossen les seues intencions i la seua probitat, un partit que governa un país famolenc no pot conservar la seua popularitat. La espontaneïtat de les masses s'havia apagat; els sacrificis i les privacions desgastaven la minoria activa de la revolució. Els hiverns glaçats, les racions insuficients, les epidèmies, les requisicions en el camp van estendre la rancúnia, una mena de desesperació, la ideologia confusa de la contrarevolució pel pa blanc. Si el partit bolxevic deixava anar les regnes del poder, qui, en aquesta situació, el succeiria? El seu deure no era resistir? Va resistir amb raó. Es va enganyar en embogir davant el Kronstadt insurgent, ja que li era possible actuar de moltes maneres diferents, i ho sabíem tots, els qui estàvem allí, a Petrograd.

Els errors i les mancances del poder s'entrellacen al voltant de Kronstadt-1921. Els mariners només els revoltaren perquè Kalinin refusà d'escoltar-los. On calia persuasió i comprensió, el president del Comité Executiu dels Sòviets sols va emprar l'amenaça i l'insult. La delegació de Kronstadt al Sòviet de Petrograd, en lloc de ser rebuda fraternalment per a les negociacions, va ser arrestada per la Txeca. La veritat sobre el conflicte es va amagar al país i al partit per la premsa, que, per primera vegada, va mentir a la llum del dia publicant que un general blanc, Kozlovski, exercia l'autoritat a Kronstadt. La mediació proposada pels influents i benintencio-

nats anarquistes americans, Emma Goldman i Alexandre Berkman, va ser rebutjada. Els canons tronaren en una batalla fratricida i la Txeca, a continuació, afusellà els presoners. Si, com indica Trotski, els mariners havien canviat, després de 1918, i no expressaven més que les aspiracions de la pagesia endarrerida, cal reconèixer que el poder, ell també, havia canviat.

Lenin, al proclamar la fi del «comunisme de guerra» i la «Nova Política Econòmica», va satisfer les reivindicacions econòmiques de Kronstadt, després de la batalla i la massacre. Va reconèixer així que el partit i ell mateix s'havien aferrat a mantenir un règim insostenible, els perills del qual, d'altra banda, Trotski ja havia denunciat i proposat un canvi un any abans.

La Nova Política Econòmica abolia les requisicions al camp, reemplaçades per un impost en espècie, restablia la llibertat de comerç i de la petita empresa, afluixava en un mot el caràcter mortal de l'estatització completa de la producció i dels intercanvis. Hauria estat natural d'afluixar alhora l'armadura del govern amb una política de tolerància i de reconciliació vers els elements socialistes i llibertaris disposats a situar-se en el terreny de la Constitució soviètica. Raphael Abramòvitx retrau, amb raó, als bolxevics de no haver entrat en aquesta via en 1921. El Comitè Central, per contra, va posar els menxevics i els anarquistes fora de la llei. Un govern de coalició socialista, si s'hagués format en aquesta època, hauria implicat perills interiors certs; menors, tanmateix, com s'ha demostrat, que els del monopoli del poder... En efecte, el descontent del partit i de la classe obrera obligà el Comitè Central a establir des d'aleshores l'estat de setge, un estat de setge benèvol, és cert, dins del partit mateix. L'oposició obrera fou condemnada, una depuració comportà exclusions.

V

Quines raons profundes van motivar la decisió del Comitè Central de mantenir i reforçar el monopoli del poder? D'entrada, en aquestes crisis, els bolxevics no confiaven més que en ells mateixos. Assumint tot sols responsabilitats molt feixugues, especialment agreujades pel drama de Kronstadt, temien obrir la competència política amb els social-demòcrates menxevics i el partit «camperol» dels social-revolucionaris d'esquerra. Finalment, i sobretot, creien en la revolució mundial, és a dir, en la revolució europea immediata, imminent a l'Europa central. Un govern de coalició socialista i democràtic hauria afeblit la Internacional Comunista cridada a dirigir les properes revolucions...

Potser tenim ací l'error més gran i més greu del partit de Lenin-Trotski. Com sempre en el pensament creatiu, l'error es barreja ací amb la veritat, amb el senti-

ment voluntariós, amb la intuïció subjectiva. Hom no emprèn res sense creure en l'empresa, sense mesurar-ne les dades tangibles, sense voler l'èxit, sense avançar sobre allò problemàtic i incert. Tota acció es projecta del present real vers el futur desconegut. L'acció justificada des del punt de vista de la intel·ligència és la que es projecta endavant en el moment oportú. La doctrina de la revolució europea estava justificada des d'aquesta perspectiva? No crec que estiguem en condicions de respondre aquesta pregunta de manera satisfactòria. Només tracte de delimitar-la.

No hi ha dubte a hores d'ara que el règim capitalista estable, en creixement, relativament pacífic, del segle XIX va acabar amb la Primera Guerra Mundial. Els marxistes revolucionaris que anuncien llavors una era de revolucions que abastaria tot el planeta sencer i, si el socialisme no aconseguia imposar-se en els principals països d'Europa, una era de barbàrie i un altre «cicle de guerres i de revolucions», segons les paraules de Lenin, que d'altra banda citava Engels, tenien raó. Els conservadors, els evolucionistes i els reformistes que van creure en el futur d'una Europa burgesa sàviament perfilada pel Tractat de Versalles, restaurada a Locarno, engraijada amb frases buides per la Societat de Nacions, es consideren avui polítics cecs. ¿Què vivim si no és una transformació mundial de les relacions socials, dels règims de producció, de les relacions intercontinentals, dels equilibris de forces, de les idees i dels costums, és a dir, una revolució mundial tan viva a Indonèsia com incerta i temptejant a Europa? Amèrica, amb els seus prodigiosos progressos tècnics, les seues aclaparadores responsabilitats mundials, els seus impulsos socials contradictoris, hi té un lloc privilegiat, com correspon al país industrial més ric i millor organitzat; però res del que passa a Grècia, a Japó, res del que es construeix en el secret absolut de les zones àrtiques de la URSS, res del que es fa o es trama a Trieste o a Madrid li és estrany. Els marxistes revolucionaris de l'escola bolxevic desitjaven, volien la transformació social d'Europa i del món mitjançant la presa de consciència de les masses treballadores, l'organització racional i equitativa d'una societat nova; creien treballar perquè l'home dominàs finalment el seu propi destí. Aquí es van equivocar perquè foren vençuts. La transformació del món es va produir en la confusió de les institucions, dels moviments i de les creences, sense l'adveniment d'un humanisme renovat, i fins i tot posant en perill tots els valors, totes les esperances dels homes. Les tendències generals són, tanmateix, les que el socialisme d'acció indicava des de 1917-1920: cap a la col·lectivització i la planificació de l'economia, cap a la internacionalització del món, cap a l'emancipació dels pobles de les colònies, cap a la formació de democràcies de masses d'un tipus nou. L'alternativa roman també la que el socialisme preveia: la barbàrie i la guerra, la guerra i la barbàrie, un monstre amb dos caps.

Els bolxevics veien, amb raó, sembla, la salvació de la Revolució russa en la victòria possible d'una revolució alemanya. La Rússia agrícola i l'Alemanya industrial, sota règims socialistes, haurien tingut assegurat un desenvolupament pacífic i fecund. La república dels soviets s'hauria estalviat, en aquesta hipòtesi, l'asfíxia burocràtica a l'interior... Alemanya hauria escapat de les tenebres del nazisme i de la catàstrofe. Sens dubte el món hauria conegut d'altres lluites, però res no ens autoritza a pensar que aquestes lluites haguessen pogut produir les maquineries infernals del hitlerisme i de l'estalinisme. Tot ens duu a creure, al contrari, que una revolució alemanya triomfant a l'endemà de la Primera Guerra Mundial hauria estat infinitament fecunda per al desenvolupament social de la humanitat. Unes tals especulacions sobre les variants possibles de la història són legítimes i fins i tot necessàries si es vol comprendre el passat, i orientar-se en el present; per a condemnar-les, caldria considerar la història com un encadenament de fatalitats mecàniques i no com l'evolució de la vida humana en el temps.

En combatre per la revolució, els espartaquistes alemanys, els bolxevics russos i els seus camarades de tots els països combatien per impedir el cataclisme mundial al qual acabem de sobreviure. Ells ho sabien. Es movien per una generosa voluntat d'alliberament. Qualsevol que s'hi va acostar mai no ho oblidarà. Pocs homes van ser tan abnegats a la causa dels homes. Ara està de moda imputar als revolucionaris dels anys 1917-1927 una intenció de conquesta i d'hegemonia mundials, però veiem molt bé quines rancúnies i quins interessos treballen per a desnaturalitzar d'aquesta manera la veritat històrica.

Tanmateix, l'error dels bolxevics es féu palès immediatament. Europa era inestable, la revolució socialista hi pareixia teòricament possible, racionalment necessària, però no es va fer. La immensa majoria de la classe obrera dels països d'Occident es negà a comprometre's o sostenir el combat; creia en la represa del progrés social d'abans de la guerra; retrobà bastant de benestar per témer els riscos; es va deixar alimentar d'il·lusions. La social-democràcia alemanya, dirigida per líders mediocres i moderats, temia els costos d'una revolució fàcilment començada en novembre de 1918 i va seguir les vies democràtiques de la República de Weimar... Quan es retrau al bolxevisme d'haver realitzat una revolució mitjançant la violència i la dictadura del proletariat, també seria just considerar que l'experiència contrària, la del socialisme moderat, reformista, que tractà d'esgotar les possibilitats de la democràcia burgesa, va ser seguida a Alemanya per l'adveniment de Hitler.

Els bolxevics es van equivocar sobre la capacitat política i l'energia de les classes obreres d'Occident i en primer lloc de la classe obrera alemanya. Aquest error del seu idealisme militant comportà les conseqüències més greus. Van perdre el contac-

te amb les masses d'Occident. La Internacional Comunista va esdevenir un annex de l'Estat-partit soviètic. La doctrina del «socialisme en un sol país» va nàixer, en fi, de la decepció. Al seu torn, les tàctiques estúpides i fins i tot eixelebrades de la Internacional estalinista van facilitar a Alemanya el triomf del nazisme...

VI

Un primer balanç de la Revolució russa ha d'establir-se vers 1927. Han transcorregut deu anys. La dictadura del proletariat ha esdevingut des de 1920-1921, dates aproximades i discutibles, la dictadura del partit comunista, ell mateix sotmès a la dictadura de la «vella guàrdia bolxevic». Aquesta «vella guàrdia» constitueix en general una elit remarcable, intel·ligent, desinteressada, activa, tenaç. Els resultats assolits són grandiosos. A l'estranger, la URSS és respectada, reconeguda, sovint admirada. A l'interior, la reconstrucció econòmica s'ha acomplert, sobre les ruïnes deixades per les guerres, amb els únics recursos del país i l'energia popular. Un nou sistema de producció col·lectivista ha substituït el capitalisme i funciona bastant bé. Les masses treballadores de les Rússies han demostrat la seua capacitat de vèncer, d'organitzar i de produir. Nous costums, un nou sentiment de la dignitat del treballador s'han estabilitzat. El sentiment de la propietat privada que els filòsofs de la burgesia consideraven innat, està en vies d'extinció natural. L'agricultura s'ha reconstituït, a un nivell que assoleix i comença a depassar el de 1913. El salari real dels treballadors supera bastant sensiblement el nivell de 1913, és a dir, el de l'avantguerra. Una nova literatura plena de vigor ha sorgit. El balanç de la revolució proletària és netament positiu.

Però ja no es tracta de reconstruir, es tracta de construir: ampliar la producció, crear indústries noves (automòbil, aviació, química, alumini...); es tracta de corregir la desproporció entre una agricultura restablerta i una indústria feble. La URSS està aïllada i amenaçada. Es tracta de mirar per la defensa. Els marxistes no es fan il·lusions sobre el pacte Briand-Kellog que posa la guerra «fora de la llei»... El règim està en una cruïlla, el partit esquinçat per la lluita pel poder, i pel projecte, que alça els vells bolxevics els uns contra els altres. Els continuadors més lúcids dels temps heroics estan agrupats entorn de Trotski. Poden cometre errades tàctiques, poden formular tesis insuficients, poden vacillar, però el seu mèrit i el seu coratge no es podran negar. Preconitzen la industrialització planificada, la lluita contra les forces reaccionàries i, en primer lloc, contra la burocràcia, l'internacionalisme militant, la democratització del règim, començant per la del partit. Van ser vençuts per la jerarquia dels secretaris que es confon amb la jerarquia dels comissaris de la GPU, sota l'ègida del secretari general. L'obscur georgià, secretari de fa poc, Stalin.

Milers de fundadors de la URSS, donant exemple d'abnegació per la idea socialista, passen llavors del poder a la presó o la deportació. Les tesis que se'ls oposa són contradictòries, i poc importa. El gran fet essencial és que en 1927-1928, per un cop de força perpetrat en el partit, l'Estat-partit revolucionari esdevé un Estat policial, burocràtic, reaccionari en el terreny social creat per la revolució. El canvi ideològic s'accentua brutalment. El marxisme de fórmules planes elaborades als despatxos substitueix el marxisme crític dels homes que pensen. S'estableix el culte al cap. El «socialisme en un sol país» esdevé el clixé comodí dels oportunistes que només tracten de conservar els seus privilegis. El que les oposicions no fan més que entreveure amb angoixa és que es perfila un nou règim, el règim totalitari. La majoria dels vells bolxevics vencedors sobre l'oposició trotskista, els Bukharin, Ríkov, Tolski, Riutin, quan van adonar-se'n foren presos d'espant i ells mateixos passaren a la resistència. Massa tard.

La lluita de la generació revolucionària contra el totalitarisme va durar deu anys, de 1927 a 1937. Les peripècies confuses i de vegades desconcertants d'aquesta lluita no ens n'han d'enfosquir el significat. Les personalitats han pogut enfrontar-se les unes a les altres, combatre's, reconciliar-se, fins i tot trair-se; han pogut desorientar-se, humiliar-se davant la tirania; actuar amb astúcia davant el botxí, desgastar-se, revoltar-se desesperadament. L'Estat totalitari jugava amb els uns contra els altres, més eficaçment en la mesura que havia pres les seues ànimes. El patriotisme del partit i de la revolució, cimentat amb els sacrificis, els serveis, els resultats obtinguts, l'afecció a prodigioses visions de futur, la sensació del perill compartit, obliterationava el sentit de la realitat en els cervells més preclars. Resta que la resistència de la generació revolucionària, al cap de la qual es trobava la major part dels vells socialistes bolxevics, va ser tan tenaç que en 1936-1938, a l'època dels processos de Moscou, aquesta generació hagué de ser exterminada completament perquè el nou règim s'estabilitzàs. Va ser el cop de força més sagnant de la Història. Els bolxevics van perir per desenes de milers, els combatents de la guerra civil per centenes de milers, els ciutadans soviètics penetrats per l'idealisme condemnat per milions. Algunes desenes de companys de Lenin i de Trotski consentiren a deshonorar-se ells mateixos, per un acte suprem de devoció vers el partit, abans de ser afusellats. Alguns milers d'altres foren afusellats en els soterranis. Els camps de concentració més vastos del món s'encarregaren de l'anihilació física de masses de condemnats.

Així s'acomplí la sagnant ruptura entre el bolxevisme, forma russa ardent i creativa del socialisme, i l'estalinisme, forma igualment russa, és a dir, condicionada per tot el passat i el present de Rússia, del totalitarisme. A fi que aquest darrer terme tinga el seu sentit precís, definim-lo: el totalitarisme, tal com s'ha establert

a la URSS, al Tercer Reich i, feblement esbossat a la Itàlia feixista i en altres llocs, és un règim caracteritzat per l'explotació despòtica del treball, la col·lectivització de la producció, el monopoli burocràtic i policial (més valdria dir terrorista) del poder, el pensament esclavitzat, el mite del cap-símbol. Un règim d'aquesta naturalesa tendeix forçosament a l'expansió, és a dir, a la guerra de conquesta ja que és incompatible amb l'existència de veïns diferents i més humans; ja que sofreix inevitablement de les seues pròpies psicosis d'inquietud; ja que viu sobre la repressió permanent de forces explosives de l'interior...

Un autor nord-americà, James Burnham, es complau a afirmar que Stalin és el veritable continuador de Lenin. La paradoxa, elevada a aquest grau hiperbòlic, no manca d'un cert atractiu estimulant per al pensament mandrós i ignorant... És clar que un parricida és el continuador biològic del seu pare. Tanmateix, també és evident que no es continua un moviment massacrant-lo, un ideologia renegant-hi, una revolució de treballadors amb la més negra explotació dels treballadors, l'obra de Trotski fent assassinar Trotski i destruint els seus llibres... O els mots continuació, ruptura, negació, renegament, destrucció no tindrien ja significat intel·ligible, cosa que al capdavant pot convenir als intel·lectuals brillantment obscurantistes. No tracte de col·locar James Burnham en aquesta categoria. La paradoxa que ell ha desenvolupat, sens dubte per amor a la teoria irritant, és tan falsa com perillosa. Sota mil formes planes, es retroba en la premsa i els llibres d'aquest temps de preparació a la tercera guerra mundial. Els reaccionaris tenen un interès evident a confondre el totalitarisme estalinista, exterminador dels bolxevics, amb el bolxevisme, a fi de colpir la classe obrera, el socialisme, el marxisme i fins i tot el liberalisme...

El cas personal de Stalin, ex vell bolxevic ell mateix, igual com Mussolini va ser un ex vell socialista d'*Avanti!*, és completament secundari en comparació amb el problema sociològic. Que l'autoritarisme, la intolerància i certs errors del bolxevisme hagen fornint un terreny favorable per al totalitarisme estalinista, qui ho negarà? Una societat conté sempre, com un organisme, gèrmens de mort. Però encara cal que les circumstàncies històriques els faciliten l'eclosió. Ni la intolerància ni l'autoritarisme dels bolxevics (i de la majoria dels seus adversaris) no permet de qüestionar la seua mentalitat socialista o els assoliments dels deu primers anys de la revolució. Tan reals, aquests assoliments, que dos investigadors nord-americans que estudien el desenvolupament cíclic dels organismes i de les societats constaten que «en 1917-1918 Rússia entrà en un nou cicle de creixement, de manera que apareix avui com la més jove de les grans nacions del món...» (*Cycles*, per Edward R. Dewey i Edwin F. Dakin, Nova York, 1947). Ens agradaria saber en quina mesura el totalitarisme estalinista s'oposa al nou impuls vital de Rússia... David J. Dallin ens aporta en aquest

sentit una indicació. En el transcurs de la Primera Guerra Mundial les pèrdues de Rússia foren el 30 per cent de les aliades; en el transcurs de la Segona Guerra Mundial, les pèrdues de Rússia, estimades entre 12 i 16 milions de vides humanes, han estat el 80 per cent de les de les Nacions Unides. En els camps de batalla, les pèrdues dels exèrcits rojos van ser quatre vegades més elevades que les de l'invasor...

En el moment que esclata la Revolució russa, els efectius organitzats de tots els partits revolucionaris són inferiors a l'1 per cent de la població de l'Imperi. Els bolxevics només constituïen una fracció d'aquest menys de l'1 per cent. L'ínfim ferment va servir i s'esgotà. La Revolució d'octubre-novembre de 1917 va ser dirigida per un partit de joves. El més gran d'ells, Lenin, tenia 47 anys; Trotski, 38 anys; Bukharin, 29 anys; Kàmenev i Zinóviev, 31 anys. De deu a vint anys després, la resistència al totalitarisme va ser el fet d'una generació que envellia. I aquesta generació no sucumbí solament sota el pes d'una jove burocràcia policial acarnissadament aferrada als privilegis del poder, sinó també sota la passivitat política de les masses exhaurides, subalimentades, paralitzades pel sistema terrorista i la intoxicació de la propaganda. A més, es troba sense el menor suport eficaç de l'exterior. Mentre resistia a la URSS, l'ascens de les forces reaccionàries en el món fou quasi ininterromput. Les potències democràtiques utilitzaven o encoratjaven Mussolini i Hitler. L'impuls dels fronts populars, aquest combat de rereguarda de les masses treballadores d'Occident, va ser ensorrat a Espanya per la coalició del nazisme, del feixisme i de Franco, en el mateix moment que els botxins de Stalin procedien a Rússia a la liquidació del bolxevisme...

VII

¿La Revolució russa ens deixa després dels deu primers anys exaltants i els vint anys negres que seguiren alguna cosa a defensar? Una inmensa experiència històrica, els records més orgullosos, exemples inapreciables, ja en seria prou. La doctrina i les tàctiques del bolxevisme, per contra, necessiten l'estudi crític. S'han produït tants canvis en aquest món caòtic que una concepció marxista —o d'altra banda socialista— vàlida en 1920 ara ja no podria trobar una aplicació pràctica sense posades al dia essencials. No crec que, en un sistema de producció on el laboratori adquireix en relació al taller una preponderància creixent, l'hegemonia del proletariat pugui imposar-se, si no és sota formes morals i polítiques que impliquen en realitat la renúncia a l'hegemonia. No crec que la «dictadura del proletariat» pugui reviure en les lluites del futur. Hi haurà, sens dubte, dictadures més o menys revolucionàries; la tasca del moviment obrer serà sempre, n'estic convençut, de mantenir-los un

caràcter democràtic, ja no sols en benefici del proletariat, sinó en benefici del conjunt dels treballadors i fins i tot de les nacions. En aquest sentit, la revolució proletària ja no és, al meu entendre, el nostre fi; la revolució que tractem de servir només pot ser socialista, en el sentit humanista del mot, i més exactament *socialitzant*, democràticament, llibertàriament acomplida... Fora de Rússia, la teoria bolxevic del partit ha fracassat completament. La diversitat dels interessos i les formacions psicològiques no ha permès de constituir la cohort homogènia de militants lliurats a una obra comuna, tan noblement lloada pel pobre Bukharin... La centralització, la disciplina, la ideologia dirigida, d'ara endavant no poden més que inspirar-nos una justa desconfiança, malgrat que tinguem necessitat d'organitzacions serioses...

I què li resta a defensar al poble rus? L'aclaparadora ironia de la Història en fa el poble que només té les seues cadenes a perdre! Espere que aviat es traduirà al francès el llibre objectivament implacable de David J. Dallin i Boris I. Nicolaevski sobre el *Treball forçat a la Rússia soviètica*. Ens informa que en 1928, a l'època del Terminiador soviètic, els camps de concentració de la GPU només contenien una trentena de milers de condemnats. Per contra, és impossible saber el nombre dels milions d'esclaus tancats avui en els camps de Stalin. Les estimacions més moderades l'avaluen en deu o dotze milions, és a dir, segons aquests autors, almenys un 16 per cent de la població adulta masculina i un percentatge de dones sensiblement menor. Jo remarcava recentment en *Masses* la importància decisiva d'aquestes dades. Admetent la xifra d'un 15 per cent de privilegiats del règim que gaudeixen en la URSS d'una condició mitjana d'uropeus civilitzats, xifra probablement optimista en aquest moment i que es pot dividir per dos per a obtenir el percentatge de treballadors adults privilegiats, escrivia: «Per tant, un 7 per cent de treballadors adults privilegiats, un 15 per cent de pàries, un 78 per cent d'explotats que viuen pobrament o miserablement...» Com voleu qualificar aquesta estructura social? És defensable?

A l'exterior la influència d'aquest «univers concentracionari» s'ha mostrat capaç d'impedir la marxa del socialisme i la reorganització d'Europa. La tragèdia no és sols específicament russa, és universal. La tercera guerra mundial sembla haver de ser-ne el resultat lògic. No ens resignem, tanmateix, a les solucions catastròfiques mentre n'haja d'altres a la vista. L'agressivitat del règim estalinista a l'exterior està condicionada per la gravetat de la situació a l'interior. La revolta latent de les masses russes i no russes contra aquest règim ha estat demostrada pel derrotisme de les poblacions que, a l'inici de la invasió, acolliren els invasors com alliberadors; demostrada pels avalots a l'endemà de la victòria; pel moviment molt més complex del que es creu de l'exèrcit de Vlâsov que va combatre alternativament pels nazis i contra ells; pels dos o tres-cents mil refugiats russos d'Alemanya; per la pobla-

ció dels camps de concentració. Considere que els règims totalitaris constitueixen colossals fàbriques de revoltats. Aquest més que altres en raó de la seua tradició revolucionària.

La documentació sobre l'estat d'ànim de les masses russes augmenta tots els dies. Qualsevol que conega Rússia sap que, sota la closca de bronze del règim, s'hi manté una vitalitat profunda. Les nou desenes parts dels homes que treballen, construeixen, inventen, administren, si es trencaven les seues cadenes, podrien esdevenir en un mes els ciutadans actius d'una democràcia del treball... ¿Podran trencar les seues cadenes a temps perquè una nova Rússia socialista, lliure i generosa, previnga el desfermament de la guerra?

El que ha fet l'estalinisme per inculcar als seus oprimits l'horror i la repugnància pel socialisme és inimaginable; s'han de preveure corrents de reacció a Rússia i més encara entre els pobles no russos, sobretot entre els musulmans de l'Àsia central des de fa molt de temps agitats per aspiracions panislàmiques. Tanmateix, considere, fonamentant-me en moltes observacions fetes a la URSS fins i tot durant els anys particularment cruels per a les masses, que la gran majoria del poble rus s'adona clarament de la impostura del socialisme oficial. No essent possible qualsevol retorn a l'antic règim o fins i tot al gran capitalisme, a causa de l'alt grau de desenvolupament assolit per la producció estatalitzada, en el moment que Europa sencera s'encamina vers les nacionalitzacions i la planificació, la democràcia russa només podria sanear, desengreixar, reorganitzar en interès dels productors la producció socialitzada. L'interès tècnic de la producció, el sentit de la justícia social, la llibertat retrobada es conjugarien per la força de les coses per a tornar a posar l'economia al servei de la comunitat... No s'ha perdut tot perquè aquesta esperança racional, fortament motivada, ens resta. ☪

VICTOR SERGE

Mèxic, juliol-agost de 1947

Traducció de Pau Viciano